

В.В. ДУДЧЕНКО, кандидат сільськогосподарських наук, директор
К.С. ДЯЧЕНКО, науковий співробітник
Інститут рису НААН

Експортно-імпортні відносини на ринку круп'яних культур

Ринок сільськогосподарської продукції нині відіграє надзвичайно важливу роль, яка в економічному аспекті полягає в ефективній роботі механізму товарно-грошового обміну і реалізації великого обсягу товарів.

Дослідження внутрішнього і світового ринку круп, співвідношення експортних та імпортних позицій є основою формування ефективної торговельної політики. Це дасть змогу адекватно оцінювати і прогнозувати ситуації на глобальному ринку та вітчизняним учасникам ринку продавати зерно за сприятливішими умовами, раціонально керувати власними ресурсами і нарощувати виробництво в аграрному секторі.

Умови та результати експортної діяльності країни значною мірою визначають характер її участі в системі міжнародної торгівлі й інших форм співробітництва за її участі¹, імпорт, у свою чергу, – об'єкт регулювання з боку держави.

Проблеми експортно-імпортних відносин на ринку круп'яних культур вимагають великої уваги та проведення ряду економічних досліджень. Ці положення й зумовлюють актуальність статті.

Мета статті – дослідження експортно-імпортних операцій для оцінки ситуації, що склалася на світовому та вітчизняному ринках круп'яних культур.

За даними Міністерства сільського господарства США (USDA), у 2010/11 МР обсяг світової торгівлі рису підвищився на 4,3 млн т, а саме – з 31,6 млн т (2009/10 МР) до

35,9 млн т (2010/11 МР), що майже на 12% більше попереднього року, перевищивши рекорд 2006/07 МР (31,9 млн т).

Збільшення обсягів торгівлі, передусім, відбулося через велику кількість наявних запасів в основних країнах-експортерах і нижчі світові ціни на зовнішньому ринку.

У 2010/11 МР імпорт зріс, в основному, завдяки збільшенню надходжень до азіатських країн, багато з яких намагаються відновити запаси і стабілізувати внутрішні ціни. Велику кількість рису придбано також у країн Африки, Європи та Північної Америки, але багаті врожаї у країнах Латинської Америки і Карибського басейну пригнічували поставки в регіон.

За прогнозними даними USDA найбільшу кількість імпортованого рису зафіксовано у Бангладеші, Китаї, Індонезії, Іраку, Ірані, яка більше ніж компенсує зменшення імпорту на Філіппінах, де в 2010/11 МР удвічі знизилися поставки порівняно з попереднім періодом.

Що стосується експорту, то у 2010/11 МР найбільші обсяги поставок спостерігалися у Таїланді (10,6 млн т, що становить 29,5% світового експорту рису), В'єтнамі, Пакистані та Індії (рис. 1), які разом поставляли майже 71% загального обсягу експортованого рису.

Таїланд у 2010/11 МР експортував на 1,55 млн т більше, ніж у попередньому маркетинговому році, до рекордних 10,6 млн т. Таке зростання експорту рису спостерігається через збільшення пропозиції в Таїланді, а недавнє ослаблення обмежень в Індії також підвищило поставки цієї країни, збільшивши до 7,0 млн т обсяг експорту. Індія і Пакистан у сумі в 2010/11 МР експортували на

¹ Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізми реалізації: монографія / Антонюк Л. Л. – К. : КНЕУ, 2004. – 276 с.

1,6 млн т більше, ніж у 2009/10 МР: 4,6 і 3,2 млн т відповідно. Прогнозні дані передба-

чають, що ці країни у 2011/12 МР залишаться основними експортерами¹.

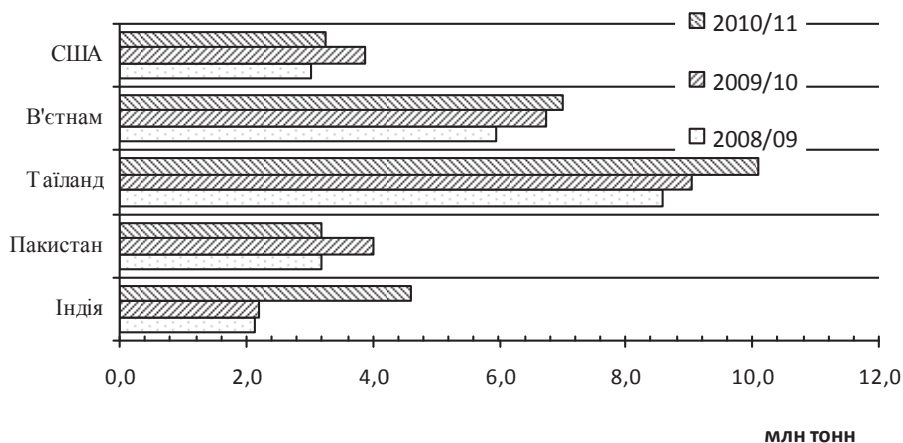

Рис. 1. Основні світові експортери рису (складено автором за даними USDA²)

Значне поліпшення поставок зафіксоване в Австралії (0,3 млн т), Аргентині (0,7 млн т), Бразилії (1,3 млн т), які у 2009/10 МР експортували 0,05, 0,5 та 0,4 млн т рису відповідно.

Єдиний експортер, який скоротив поставки в 2010/11 МР – Єгипет, чий експорт знизився з 0,57 до 0,32 млн т в основному через зменшення врожаю, але, як прогнозується, у 2011/12 МР країна збільшить їх до 0,6 млн т. Уряд досі зберігає обмеження на експорт рису в Єгипті, що викликане скороченням посівних площ у 2011 році³.

В Україні поставки рису в 2011 році відбулися на рівні 58,8 тис. т, що на 14,6% менше

порівняно з роком раніше і понад половину менше рекордного 2005 року (128,1 тис. т). Усе рисове перевезення в 2011 році є практично незмінним порівняно з 2010 роком.

Став помітним спад імпорту по країні (рис. 2). Якщо у 2005 році імпорт становив 127,4 тис. т, то вже у 2008-му – 73,6 тис. т, а в 2011 році порівняно з 2005-м зменшився у 2 рази. Як видно з рисунка 2, зі зниженням обсягу імпорту рису ростуть ціни на нього. Так, у 2007 році ціна при імпорті становила 201,7 дол./т, а в 2008 році – 462,9 дол./т, тобто підвищилася в 2,3 рази. Найбільшою ціна за 1 т рису була у 2010 році – 522,7 дол. США.

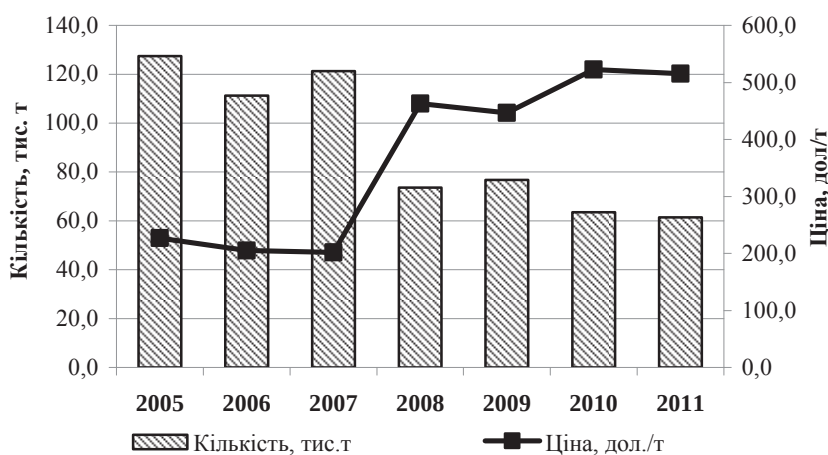

Рис. 2. Імпорт рису в Україні у 2005-2011 рр. (складено автором за даними⁴)

¹ Rice outlook / United States department of agriculture. – RCS-12e, May 11, 2012; RCS-11j, Oct. 14, 2011.

² Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.fas.usda.gov>.

³ Rice market monitor / FAO Trade and market division. – No.2. – April, 2012.

⁴ Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

У 2011 році Україна імпортувала рис на рівні 61,4 тис. т. Найбільшу кількість ввезли країни Азії, такі як Пакистан (31,6 тис. т),

В'єтнам (8,2 тис. т), Таїланд (7,9 тис. т) та Російська Федерація (4,1 тис. т) (рис. 3).

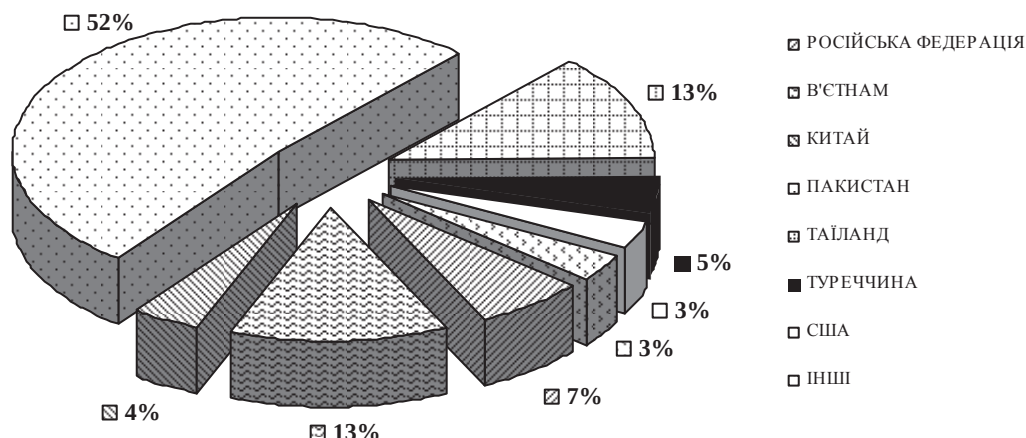

Рис. 3. Основні імпортери рису в Україні 2011 р. (складено автором за даними¹)

За 2005-2011 роки експорт рису коливається від 0,7 до 6,7 тис. т (найбільший обсяг вивезеного із країни рису в цей період).

Світовий експорт гречки за 2005-2009 роки в середньому становив майже 133 тис. т на рік. На частку Китаю припадає 58,8 % світового експорту. Проте його частка помітно знижується, що пов'язано зі зменшенням власного виробництва цієї культури. Якщо в 2005 році Китай експортував 70,8% гречки, то в 2009 році – 46,8%. Ще одним найбільшим експортером є США, які за даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAOSTAT) у 2009 році вивезли 28,1 тис. т гречки, Китай – 61,0 тис. т, а інша 41,1 тис. т була продана невеликими партіями країнам Європи й Азії.

Світовий імпорт гречки у 2009 році становив 187,1 тис. т. Найбільше її імпортували Японія та Нова Гвінея – 70,3 і 40,0 тис. т відповідно. Частка Японії у світовому імпорті становить 37,5, Нової Гвінеї – 21,4%. Середній показник світового імпорту у 2005-2009 роках становив 179,9 тис. т, із них Японія й Нова Гвінея придбали більше половини світового обсягу імпортованої у цей період гречки, а саме 59,5 %.

За офіційними даними Державної служби статистики України щорічний експорт гречки у 2005 році становив 2,27 тис. т, у 2006-2008 – 0,43-0,7, у 2009 – 2,2 і у 2010 році вивезено лише 0,8 тис. т (рис. 4). Але за да-

ними члена Міжнародної асоціації торгівлі зерном відомо, що у грудні 2010 року з України контрабандним шляхом було вивезено в Росію та Білорусь близько 30-40 тис.т гречки².

У 2011 році Україна експортувала 1,3 тис. т гречки. Основним місцем для експорту української гречки була Молдова, куди експортовано близько 86,4% (1,1 тис. т) загального проданого обсягу. Інші 177,2 т надійшли до країн Європи та Азії, а саме – Німеччину (30,0 т), Сербію (63,7 т), Словенію (39,0 т), Грузію (13,0 т) й ін. Експорт 2010 року був меншим на 62,5%, ніж 2011 року. Цього разу українську гречку придбали Литва (183,3 т), Польща (215,6 т) і Німеччина (164,0 т).

Щодо імпорту гречки, то у 2010 році він був відсутній, як і роком раніше. У 2011 році Україна закупила лише 0,840 т китайської гречки за ціною 5714,3 дол./т, або 5,71 дол. США за 1 кг.

Загальний обсяг торгівлі сорго почав стрімко зростати з 1973 року, що призвело до збільшення імпорту до 13 млн т, експорту – до 14 млн т, але 1990-ті роки ознаменувалися падінням імпорту в усьому світі. Однією з важливих причин тому є те, що імпорт сорго у розвинутих країнах різко знизився,

¹ Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

² Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://podrobnosti.ua/criminal/2011/02/10/752395.html>.

тоді як країни, що розвиваються, значно збільшили поставки у зв'язку з виробництвом великої кількості продукції тваринництва. В

результаті частка країн, що розвиваються, у світовому імпорті сорго істотно зросла.

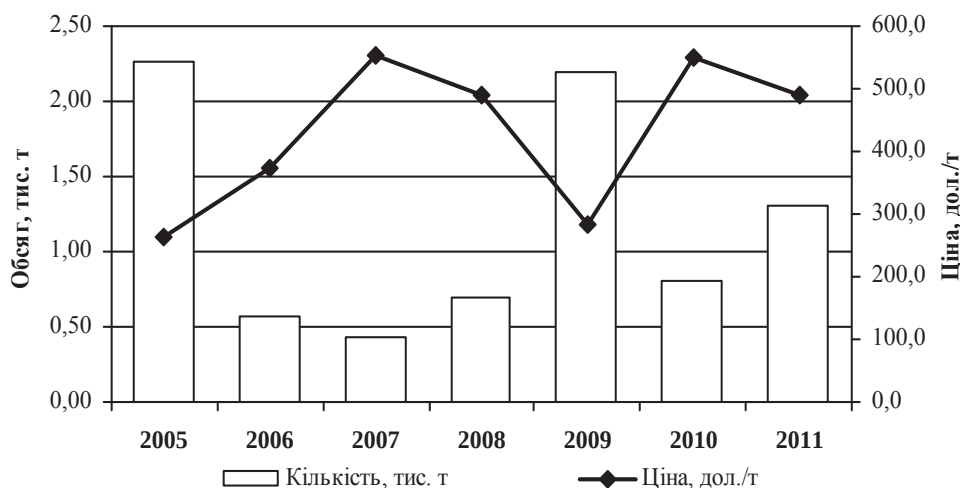

Рис. 4. Експорт гречки в Україні у 2005-2011 рр. (складено автором за даними¹)

Імпорт зосереджений у кількох країнах – Японії й Мексиці (табл. 1), на які у 1980-1990 роки припадало близько 80% міжнародного імпорту.

Нині цей показник менший, продовжує знижуватися, але залишається суттєвим – 71,4% у 2008/09 МР, 65,0 – у 2009/10 МР і 56,4% у 2010/11 МР².

1. Світові імпортери сорго, тис. т

Країна	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012*
Мексика	1156,0	2496,0	2527,0	2381,0	1300,0
Японія	1084,0	1629,0	1649,0	1418,0	1400,0
Чилі	268,0	404,0	568,0	729,0	600,0
Судан	300,0	300,0	400,0	200,0	300,0
Колумбія	66,0	202,0	212,0	391,0	300,0
Ефіопія	30,0	140,0	125,0	35,0	30,0
Тайвань	83,0	72,0	71,0	97,0	75,0
ЄС-27	5267,0	66,0	7,0	922,0	125,0
Нігерія	50,0	50,0	60,0	50,0	50,0
Китай	12,0	14,0	83,0	25,0	75,0
Марокко	9,0	4,0	144,0	99,0	5,0
США	1,0	3,0	-	-	-
Інші	751,0	399,0	579,0	391,0	385,0
Усього	9077,0	5779,0	6425,0	6738,0	4645,0

* Прогнозні дані.

Складено автором за даними USDA³

Примітка стосовно дат: 2011/2012 – календарний рік 2012, 2010/2011 – календарний рік 2011 і т.д.

Основними експортерами є Сполучені Штати, Аргентина, Австралія, Китай, які разом поставляли понад 90% світового обсягу експорту (табл. 2). Проте з 2008/09 МР Китай почав здавати свої позиції, експорту-

ючи нині не більше 50 тис. т сорго⁴. Його частка на світовому ринку знизилася після недавнього різкого зростання внутрішнього попиту на сорго як корму для тварин.

¹ Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

² Food outlook / Global market analysis. – May 2012, November 2011.

³ Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.fas.usda.gov>.

⁴ Food outlook / Global market analysis. – May 2012, November 2011.

2. Світовий експорт сорго, тис. т

Країни-експортери	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012*
США	6664,0	3598,0	4074,0	3794,0	1650,0
Аргентина	1172,0	907,0	1507,0	1893,0	1800,0
Австралія	340,0	1360,0	350,0	575,0	1200,0
Китай	223,0	32,0	41,0	68,0	75,0
Індія	91,0	54,0	124,0	50,0	25,0
Нігерія	50,0	50,0	50,0	60,0	60,0
ПАР	21,0	48,0	48,0	20,0	20,0
Інші	284,0	47,0	118,0	152,0	135,0
Усього	8845,0	6096,0	6312,0	6612,0	4965,0

* Прогнозні дані.

Складено автором за даними USDA¹.

Примітка стосовно дат: 2011/2012 – календарний рік 2012, 2010/2011 – календарний рік 2011 і т.д.

США за показниками 2007/2008-2010/2011 торговельних років залишаються лідером, продавши у середньому понад 65% світового обсягу експорту. Вклад усіх інших постачальників, таких як Нігерія, Індія, Кенія та інших, у світовий експорт обмежений. Сильна конкуренція на міжнародних ринках зерна й високі збори і транспортні витрати роблять експорт важким для цих країн.

У 2011 році обсяг експорту сорго в Україні сягнув позначки 53,1 тис. т, що на 27,7% більше, ніж продаж цієї культури у попере-

дній період. Рекордним експорт був у 2008 році – 129,6 тис. т, бо саме цього року було одержано найбільший валовий збір зерна сорго (214,7 тис. т). Після цього відбулося відчутне скорочення виробництва і, звичайно, торгівлі також.

Як видно з рисунка 5, у 2011 році найбільше зерна експортовано до Єгипту – майже 72% (38,1 тис. т) загальної кількості експортованого сорго в Україні. Частка інших країн в експортних операціях незначна.

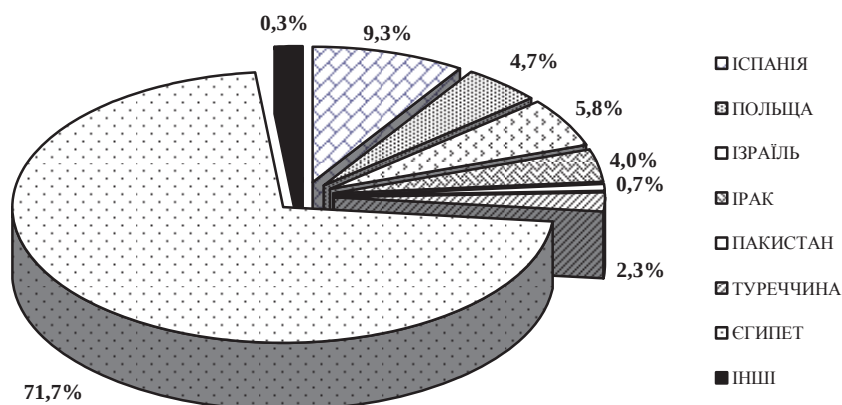

Рис. 5. Експорт сорго в Україні у 2011 році (складено автором за даними²)

Нині у країну імпортується незначна кількість сорго. За останні п'ять років цей показник не перевищував 1,5 тис. т. Державною службою статистики України в 2011 році зафіксовано ввіз сорго у кількості 161,1 т, з них 82,8 т надійшло з Франції, ще 61,9 т – із США.

Майбутнє світової торгівлі проса дуже важко проектувати через невеликі розміри його виробництва, невідомий обсяг неврахованої торгівлі та невизначеність щодо по-

питу і пропозиції. Якщо великі надлишки проса стануть доступні в деяких країнах, наприклад, у Західній Африці, торговельні можливості в цих регіонах зростатимуть. Однак, враховуючи значні відстані й високі транспортні витрати, а також велику мінливість реалізованих обсягів, суттєве розширення торгівлі навряд чи вдасться.

За оцінками FAOSTAT, у світовій торгівлі проса наступна ситуація: за 2000-2009 ро-

¹ Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://www.fas.usda.gov>.

² Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

ки імпорт коливався від 240,5 до 439,9 тис. т, експорт – від 237,1 до 385,9 тис. т (рис. 6). У 2009 році світова торгівля просом стано-

вила 2,4% від загальної кількості виробленого у світі.

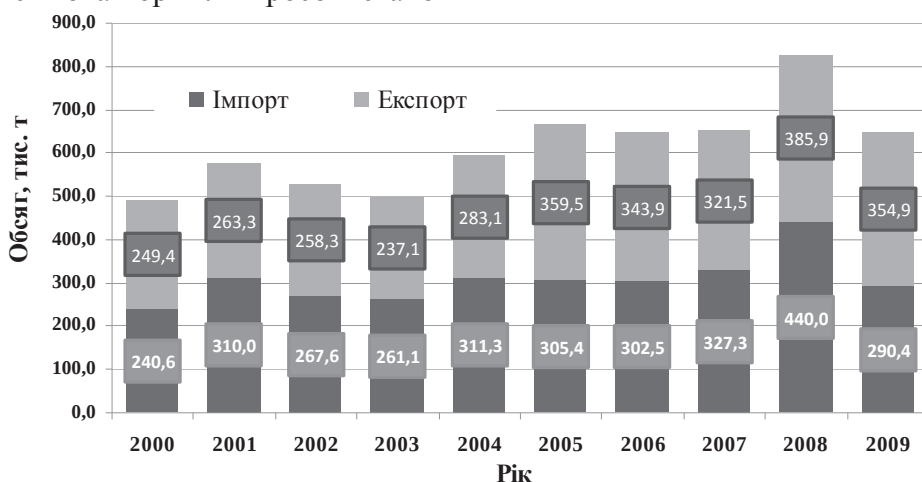

Рис. 6. Світова торгівля просом (складено автором за даними FAOSTAT¹)

Найбільшим обсяг імпорту за 2000-2009 роки був у 2008 році – 440,0 тис. т. Як видно

з рисунка 7, такий ріст відбувся завдяки країнам Західної Азії та Європи.

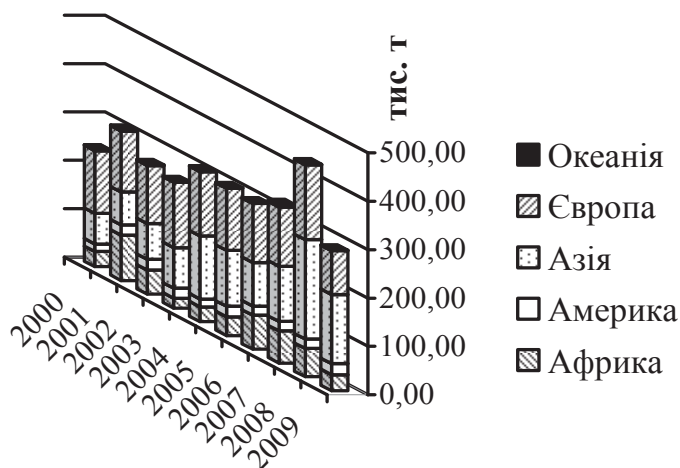

Рис. 7. Світовий імпорт проса по регіонах (складено автором за даними FAOSTAT²)

Найбільшими та постійними імпортерами проса є Бельгія, Нідерланди, Німеччина, Британія й Корея. За результатами 2009 року найбільше імпортовано Арабськими Еміратами (23,6 тис. т) та Бельгією (22,4 тис. т). Іншими великими регулярними імпортерами є Японія, Філіппіни й Канада. На відміну від цих країн, Кенія, Мавританія, Нігерія, Китай дуже скоротили імпорт проса, принаймні офіційно.

Експорт проса почав збільшуватися з 2005 року і на той час становив 359,5 тис. т. У пері-

од 2000-2009 років найменшу кількість проса придбали у 2003 році – 237,1 тис. т, а найбільшу – у 2008-му – 385,9 тис. т.

Основними експортерами є Індія, США, Україна, які разом поставляють понад 50% загального експорту, а в 2009 році цей показник взагалі становив 85%. Значну частину (158 тис. т) проса експортувала Індія, інші майже 89 тис. т – Україна і США. Останніми роками деяку кількість проса почав експортувати Китай.

¹ Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://faostat.fao.org>.

² Там само.

Що стосується обсягу торгівлі просом в Україні, то у 2011 році він становив 36,0 тис. т, причому це лише експорт, бо імпорт цього року був взагалі відсутній. За останні 7 років експорт проса коливався від 8,4 до 57,8 тис. т. Рекордно низький показник було зафіксовано у 2007 році, що пов'язано з одержанням Україною цього року найменшого врожаю за останні 20 років, який у повному обсязі (8,4 тис. т) продали країнам Європи.

Імпорт проса у період з 2005-2011 років спостерігався лише у 2007 та 2008 роках, проте й тут його обсяги були не надто великі: відповідно 1,72 тис. т придбані Російською Федерацією та 0,02 тис. т – Польщею.

Отже, можна констатувати, що у світовій торгівлі гречки спостерігається відчутне коливання експорту й імпорту, основною причиною чого є коливання обсягів світового виробництва. Останніми роками загалом торгівля зменшується через світове скорочення виробництва. При цьому експортних опе-

рацій у середньому на 35% менше, ніж імпортних.

Обсяги світової торгівлі просом із року в рік коливаються. Вони невеликі (у середньому близько 615,0 тис. т на рік) та залишаються незмінними. Така ситуація склалася через невизначеність щодо попиту й пропозиції даної культури.

Аналізуючи обсяги поставок сорго, можна зазначити зменшення торговельних операцій. Імпорт з 2007/08 по 2010/11 МР знизився на 36%, експорт – на 33%. Зниження експорту, передусім, пов'язане зі збільшенням у країнах внутрішнього попиту на сорго як корму для тварин.

Лише у світовій торгівлі рису намітилася позитивна тенденція. Збільшення обсягів торгівлі відбулося через велику кількість наявних запасів в основних країнах-експортерах і нижчі світові ціни на зовнішньому ринку.

Досліджено експорт та імпорт круп'яних культур, вивчено стан міжнародної торгівлі ними. Розглянуто обсяги експортно-імпортних операцій круп'яних культур в Україні.

Исследован экспорт и импорт крупяных культур, изучено состояние международной торговли ими. Рассмотрены объемы экспортно-импортных операций крупяных культур в Украине.

An article studies export and import of the grain crops, examines the state of international trade of the grain crops. The volume of export-import operations of the grain crops in Ukraine is considered.

*

**Б.В. ДУХНИЦЬКИЙ, молодший науковий співробітник
Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”**

Перспективи інвестування аграрного сектору України іноземними компаніями

Тривала нестабільність української економіки поглиблює кризу в соціально-економічній сфері. Наявний потенціал галузей національного господарства й досі не використовується на повну потужність. При очевидній нестачі внутрішніх ресурсів для структурних змін в економіці все більшого значення набуває залучення коштів з-за кордону (іноземних інвестицій). Однак їхні обсяги на нинішній час набагато менші від очікуваних і зростають повільними темпами.

Дослідженнями інвестиційних процесів займалися В. Федоренко, І. Бланк, М. Прохорова, М. Кісіль, В. Рокоча, О. Данілов, Дж. Розенберг. Питання залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в аграрний сектор України висвітлили у своїх працях А. Гайдучкий, В. Ковальов, Г. Сєніна, М. Кропивко, Т. Мацибора. Хоча нині правова система України складається з понад 100 нормативних документів, що регулюють інвестиційну діяльність, вітчизняне законо-